



MESURA DE GOVERN PER UNS ENTORNS ESCOLARS MÉS SEGURS I SALUDABLES AL DISTRICTE DE SANTS-MONTJUÏC

Els espais públics de la ciutat a l'entorn de les escoles de Barcelona estaven sota diverses mesures de govern o plans estratègics:

- ® Camí escolar, Espai amic
- ® Omplim de vida els entorns escolars
- ® Escola respira
- ® Ciutat Jugable

Que recentment, queden integrats i recollits al document:

- ® Protegim les escoles (febrer 2020)

Antecedents

Camí escolar, camí amic

Barcelona ha estat un municipi precursor en la implantació dels camins escolars. Des de l'any 2002, l'ajuntament va començar a implicar-se en aquest projecte educatiu. Aquest és un projecte participatiu i transversal on, abans que res, és imprescindible que l'escola i l'AMPA es posin d'acord i s'impliquin per treballar en el pla. Totes les famílies (pares, mares, avis, cangurs i alumnat) també s'hi ha de comprometre. El procés per establir un camí escolar a la ciutat de Barcelona consta de diverses fases i és imprescindible que siguin l'escola i l'AMPA qui de comú acord ho sol·licitin al districte. El projecte s'inicia amb la fase de diagnosi. El districte encarrega un estudi per conèixer de primera mà els hàbits de mobilitat de l'alumnat. A partir d'aquestes dades, s'elabora un pla d'actuacions tècniques de millora dels carrers de l'entorn del centre educatiu. La direcció de Mobilitat, entre altres mesures, s'encarrega de revisar l'ordenació viària de les zones del camí escolar, millorar la senyalització, modificar la ubicació del mobiliari urbà que pugui ser un obstacle per als vianants, canviar les òptiques dels semàfors i pintar el logotip de "Camí escolar, espai amic" en els passos de vianants propers a les escoles.



A l'any 2007 el projecte es va redimensionar i va començar una segona etapa. Per iniciativa de l'IMEB, i d'acord amb els districtes i l'Àrea de Prevenció, Seguretat i Mobilitat, es reorientà el programa. S'apostà per un model integrat que incorporés l'enfocament comunitari, i es va anar estenent a un total de 80 escoles de la ciutat. En aquesta segona etapa es va incorporar amb més potència el discurs i la metodologia del pedagog Francesco Tonucci i es va donar un gir comunitari al projecte.

En el cas del Districte de Sants-Montjuïc hem arribat a treballar en 9 projectes diferents de "Camins Escolars, Espais Amics" arribant a 25 centres educatius compresos entre les etapes d'educació infantil, primària i secundària.

L'any 2017 l'IMEB encarrega un Informe d'Avaluació a l'Institut Infància i Adolescència, on identifiquen alguns escenaris de millora en relació al programa, entre els que destaca la necessitat d'establir un grup de treball entre tots els agents implicats per d'acotar els objectius marc del programa a la capacitat real d'implementació en cada territori ja que si no els objectius fixats i les expectatives són difícils d'assolir donada la complexitat d'un projecte tan multidimensional.

Omplim de vida els entorns escolars

"El Programa Omplim de vida els entorns escolars, neix de la necessitat d'afrontar el doble repte de millorar la qualitat de vida de les persones, fent que saludable, i alhora reduir l'impacte de l'activitat humana i garantir la integritat del medi ambient, a curt i llarg termini."

Des de 2016, per fases, el programa, hereu de la llarga trajectòria del Camí Amic del Districte de l'Eixample i els arquitectes implicats han consensuat una gama de mobiliari i d'intervencions amb el serveis tècnics de la ciutat.

Els objectius estratègics del programa són:

- ® Fomentar els usos a l'espai públic com el trobada, passeig, descans, etc, tot recuperant els carrers per a les persones.
- ® Incrementar l'espai pacificat
- ® Promocionar els nous usos a l'espai públic connexió entre els principals elements tractors.
- ® Millorar les variables d'habitabilitat (atracció i confort)

Escola respira

Escola Respira és el programa municipal llançat el febrer de 2019 amb el qual l'Ajuntament vol reduir la contaminació als centres educatius de Barcelona.

El programa recull les actuacions previstes als entorns escolars i que s'articulen en vuit línies:



- ® Impuls del verd escolar, posant especial èmfasi en els murs verds com a mesura per reduir els nivells de contaminació, concretament en els patis escolars.
- ® Suport al projecte “Camí escolar, espai amic” per integrar la variable de la contaminació.
- ® Accions de mobilitat per reduir el trànsit en els entorns escolars.
- ® Creació d’eco-xamfrans, espais protegits a les entrades i sortides de les escoles.
- ® Creació d’un recull de propostes de disseny i gestió escolar per lluitar contra la contaminació.
- ® Avaluació de l’eficàcia de les mesures implementades

Ciutat jugable

L’any 2018, feia una dècada que Barcelona rebia el reconeixement com a Ciutat Amiga de la Infància per part d’UNICEF i, per tant, era un bon moment per refermar el compromís amb la infància i concretar-lo amb actuacions estratègiques per seguir millorant les vides dels barcelonins i barcelonines, començant pels infants i adolescents que suposen el 15% de la ciutadania. Barcelona va aprovar la Mesura de Govern de la Ciutat Jugable⁹ que planteja l’ambició de Barcelona de ser una ciutat saludable, sostenible i inclusiva.

Amb aquest finalitat, la mesura es planteja tres objectius:

- ® Ampliar i diversificar les oportunitats de joc lliure i inclusiu a les àrees de joc, als espais lúdics multifuncionals i a l’entorn urbà de la ciutat des d’una concepció global i territorial innovadora.
- ® Desenvolupar els criteris, eines i indicadors per tal de planificar i poder fer seguiment de l’increment i millora de les oportunitats de joc com a política pública de ciutat.
- ® Promoure la participació i la coresponsabilitat de la ciutadania i actors socials en la nova visió i impuls del joc a l’espai públic, tenint en compte l’interès superior de l’infant en el procés.

Protegim les Escoles

El 13 de gener 2020, l’alcaldessa de Barcelona Ada Colau, inaugurava la reforma del carrer Provençals a l’alçada de l’escola Grèvol i llançava el nou programa Protegim les escoles¹³, un pla que integra¹⁴ totes les mesures de govern anteriors per fer segurs i saludables els entorns dels equipaments educatius de 0 a 12 anys. Amb el compromís d’actuar fins al 2023 en 200 centres educatius amb una dotació econòmica d’uns 10 milions d’euros per millorar la qualitat ambiental, el confort de l’espai públic i sobretot la seguretat dels nens i nenes.

“Volem fer de les escoles un eix prioritari de totes les actuacions de transformació de l’espai públic”



Urbanisme Tàctic

L'urbanisme tàctic és una aproximació experimental de situacions noves que permet demostrar els possibles canvis sense modificar definitivament la configuració de l'espai urbà. És una resposta ràpida que permet observar el comportament de la ciutat i ajustar l'espai de forma directa i casi instantània amb elements urbans ordinaris. És un urbanisme de compromís, lleuger, experimental i participatiu totalment adaptable als entorns escolars.

L'urbanisme tàctic és un urbanisme de baix pressupost que provoca grans canvis d'ús i espacials.

És a partir d'aquesta experiència i de la realitat de mobilitat de la ciutat de Barcelona que s'emmarca la mesura que aquí presentem.

Els centres educatius

Al Districte de Sants-Montjuïc tenim un total de 61 centres educatius públics i concertats de 0 a 18 anys:

- 12 Centres públics d'Educació Infantil de 1r Cicle (Escoles Bressol Municipals + 1 Llar d'infants)
- 21 Centres públics d'Educació Infantil i Primària
- 10 Centres públics d'Educació Secundària
- 16 Centres privats concertats
- 2 Centres d'educació especial

El barri de La Marina és el que disposa de més centres, amb un total de 15, distribuïts per tot el territori, alguns a peu de del Parc de Montjuïc i que comparteixen l'accés, com són l'escola Can Clos i l'EBM Niu d'infants, l'escola Ramon Casas i l'EBM El Cotxet, o estan molt propers, com l'Institut Montjuïc i l'escola Barkeno.

El barri del Poble-sec també disposa de 15 centres educatius en el seu territori, alguns d'ells situats a Montjuïc, com son l'escola i l'institut Bosc de Montjuïc (que també comparteixen accessos), L'EBM Forestier o l'escola Tres Pins. També comparteixen accessos l'escola Poble-sec i l'EBM Nic.

El barri de Sants disposa de 12 centres educatius, alguns molt propers entre ells, com l'escola Jaume I, escola Pràctiques i l'EBM El Timbal.

També el barri de Font de la Guatlla te centres a peu de Montjuïc, com el Pau Vila i l'EBM Bellmunt. Aquest barri te un total 5 centres, igual que el barri de La Bordeta, i d'Hostafrancs i finalment el barri de de Sants-Badal disposa de 4 centres educatius.



Objectiu

Protegir tots els nens i les nenes: aquest és l'objectiu del programa que desplegarà el govern municipal a tota la ciutat per millorar els entorns dels equipaments educatius de 0 a 18 anys i garantir que siguin segurs i saludables. El repte és doble, per una banda millorar la qualitat de vida de les persones fent la ciutat més habitable i saludable, i per l'altra, garantir la integritat del medi ambient, a curt i llarg termini.

Avui els entorns de les escoles cal que siguin redefinits com a espais públics, com a llocs habitables, com a espais comunitaris, un espai d'extensió de l'escola, com a indret amable d'estada i com a espai de lleure i joc.

El plantejament és guanyar espais d'estada als entorns de l'escola, i que permetin, si cal, pacificar els carrers adjacents a les escoles. En tractar-se d'una reestructuració funcional dels espais als entorns de les escoles, és fonamental la participació de la comunitat educativa i el teixit social de l'entorn per acompanyar el desplegament de les mesures a adoptar.

Línies de treball

Per tal d'aconseguir escoles més amables i segures per als infants, es preveu actuar en cada entorn escolar del Districte, millorant les condicions ambientals, de seguretat i de l'habitabilitat dels espais. També s'introduiran elements per a visualitzar millor els entorns escolars.

Es preveu la implicació de les comunitats educativa i veïnal, per a la definició de les noves actuacions per a cada centre.

S'estan estudiant tots els entorns escolars per a definir quines millores se li poden aplicar. Així, amb l'objectiu de millorar les condicions ambientals, de seguretat i d'habitabilitat s'establiran una sèrie de mesures als carrers de l'entorn dels centres, per a guanyar espai habitable per als infants, per pacificar i reduir la velocitat de pas dels vehicles, i millorar els itineraris de vianants més propers al centre, on hi ha més acumulació en les hores d'entrada i sortida.

Aquestes mesures consistiran en:

- Reduir el nombre de vehicles que circulen pels carrers adjacents i limitar a 10 o 20km/h la velocitat en que circulen
- Reduir els carrils de servei i carrils de circulació innecessaris, per a convertir-los en espais habitables per als infants.
- Execució d'espais elevats o ampliació de les voreres davant dels accessos dels centres.



- S'identificaran els itineraris de vianants i es milloraran les condicions d'aquests, executant passos elevats o semaforitzats davant dels centres per a fer més segurs els itineraris cap a parcs o equipaments de l'entorn. Les noves mesures s'integraran amb els camins escolars existents.
- S'introduirà nova senyalització vertical i horitzontal. S'introduiran també radars informatius i pedagògics per a que els conductors respectin la velocitat reduïda.
- S'incorporaran aparca-bicicletes i altres elements que puguin afavorir la mobilitat sostenible, tant per als alumnes com per a les famílies.
- A les noves zones d'estada generades, s'introduiran proteccions i s'introduirà en mesura del que es pugui, més verd.
- En aquests espais guanyats s'instal·laran bancs, cadires, i altres element urbans necessaris per a fer un espai agradable.
- Es milloraran les condicions d'accessibilitat dels entorns que ho requereixin.
- Finalment es farà una actuació a nivell de senyalització gràfica, per a fer visible l'entorn escolar.

Selecció i prioritització dels centres

Per a cada centre educatiu, el Districte ha analitzat diferents aspectes del seu entorn actual, atenent a les condicions ambientals, de seguretat viària i d'habitabilitat.

L'estudi de tots els entorns escolars del Districte s'ha fet en dues fases diferenciades: en una primera fase es van estudiar els entorn escolars dels centres ubicats en els barris del Districte situats al sud de la Gran Via de les Corts Catalanes. Seguidament es va començar l'estudi de la resta de barris situats a la part Nord de la Gran Via, completant la llista amb la resta de centres del Districte.

En l'apartat d'anàlisi de les condicions ambientals dels estudis fets per a cada centre, s'han analitzat el nombre de vehicles que circulen pels carrers adjacents al centre en dia feiner (IMD), el nivell de contaminació atmosfèrica, el nivell de contaminació acústica.

Pel que va a les condicions de seguretat viària, s'ha analitzat l'accidentabilitat que s'ha produït en els últims anys a l'entorn, la capacitat i velocitat màxima del trànsit que hi circula, el tipus de carrer dins de la xarxa de mobilitat (bàsica, local, veïnal), les característiques de la via de l'accés (nombre de carrils, nombre de sentits de circulació, si és cul de sac, etc), si la senyalització de l'entorn és correcta, si disposa de camí escolar, si hi ha cordons d'aparcament, si hi ha tanques de protecció al límit de la vorera i la calçada, etc.

Finalment atenent a les condicions d'habitabilitat de l'entorn, s'han analitzat l'accessibilitat per a persones amb mobilitat reduïda, l'amplada de les voreres de davant els accessos, l'existència de mobiliari urbà d'estada, altres elements urbans (pilones, papereres, etc), la presència de verd, la il·luminació de l'espai, millora de la mobilitat pròpia d'alumnes (bicicletes, patinets),etc.

Arrel d'aquest anàlisi que s'ha fet de cada centre, s'han establert uns indicadors que objectivament han determinat per a la totalitat del territori del Districte, els centres que necessiten una actuació més prioritària i els que estan actualment en millors condicions.



També s'han tingut en compte criteris d'agrupació de diversos centres que comparteixen emplaçament, per a poder executar actuacions més efectives en un àmbit més gran.

Tenint en compte tots aquests indicadors, el Districte ha establert diferents fases d'actuació i ha decidit treballar paral·lelament en dues línies d'actuació:

- Els entorns escolars que requereixen solucions més estructurals que impliquin canvis o ajustos en la mobilitat i actuacions més extenses, s'han incorporat al programa Municipal 'Protegim les escoles' de l'Àrea d'Ecologia Urbana i Mobilitat. Aquest programa comparteix els mateixos objectius que la present Mesura de Govern, però actua en tots els Districtes de la Ciutat.
- Per la seva banda, els entorns escolars que no necessitin solucions tant extenses es desenvoluparan i executaran des del propi Districte amb inversió pròpia, mitjançant els recursos propis i el seu operador municipal.

Arrel dels estudis previs ja realitzats de la primera fase, s'han determinat un primer paquet de 9 centres on actuar que s'han incorporat al Programa Municipal 'Protegim les Escoles', en la seva primera fase d'actuació. Actualment el programa 'Protegim les Escoles' es troba en fases prèvies de redacció de projecte i preveu desenvolupar aquests nous entorns escolars del Districte de Sants-Montjuïc per executar les obres l'estiu de 2021.

Són els centres següents:

- ESCOLA BRESSOL MUNICIPAL NIC / ESCOLA POBLE SEC
- ESCOLA JACINT VERDAGUER
- ESCOLA ENRIC GRANADOS
- ESCOLA BÀRKENO / ESCOLA BRESSOL MUNICIPAL COLLSEROLA / INSTITUT MONTJUÏC
- ESCOLA GAYARRE
- ESCOLA I INSTITUT ARTS
-

Durant el 2020, finalitzarà l'anàlisi tècnica de tots els entorns escolars del Districte i es podran programar actuacions per ser desenvolupades al llarg del 2022 i el 2023.

Plantejament participació

Per tal de concretar les actuacions de millora dels entorns escolars, la participació esdevé un element fonamental. La implicació de la comunitat educativa i veïnal en la configuració i l'ús dels espais serà clau per poder desenvolupar les millores en els entorns escolars integrant totes les visions possibles.

Per tal de concretar les actuacions de millora dels entorns escolars, la participació esdevé un element fonamental. La implicació de la comunitat educativa i veïnal en la configuració i l'ús dels espais serà clau per poder desenvolupar les millores en els entorns escolars integrant totes les visions possibles.

La participació per a la millora dels entorns escolars es concreta en 3 àmbits diferenciats:



1. El seguiment d'aquesta Mesura de Govern i de les actuacions de millora dels entorns escolars a partir de la constitució de la Taula d'entorns escolars del Districte de Sants-Montjuïc per impulsar, coordinar i fer seguiment del desplegament de les actuacions.
2. L'elaboració o redacció de la diagnosi, el pla d'acció i els projectes de les millores a executar en cadascun dels entorns escolars comptarà amb la participació de la comunitat educativa del centre i veïnal/social de l'àmbit territorial proper a l'entorn escolar centre educatiu.
3. La implicació en l'ús dels nous espais per part de la comunitat educativa del centre i veïnal/social de l'àmbit territorial proper a l'entorn escolar del centre educatiu.

1. Seguiment de la Mesura de Govern: Taula d'entorns escolars del Districte de Sants-Montjuïc

Per fer seguiment de les actuacions de millora dels entorns escolars que preveu aquesta Mesura de govern, es crearà la Taula d'entorns escolars del Districte de Sants-Montjuïc.

L'objectiu de la Taula és impulsar, coordinar i fer seguiment del desplegament de les actuacions de millora dels entorns escolars.

La Taula, eminentment de caire interna de l'organització municipal, estarà integrada per les persones referents dels operadors municipals de districte i de les àrees municipals implicats en la millora dels entorns escolars.

Les persones de l'organització municipal que integren la Taula són:

- Consellera d'Educació del Districte.
- Consellera Urbanisme i mobilitat del Districte.
- Director de Llicències i Espai públic del Districte.
- Tècnic de la Direcció de Llicències i Espai públic del Districte.
- Directora de Serveis a les Persones i Territori del Districte.
- Tècnica d'Educació del Districte.
- Referent de la Guàrdia Urbana de Districte.
- Referent de la Gerència de l'Arquitecte en Cap.
- Referent de la Gerència de Coordinació Territorial i Proximitat.
- Referent de la Direcció de Mobilitat.
- Referent de l'IMEB.
- Referent del CEB.

En les reunions de la Taula que es consideri hi participaran agents educatius i agents socials/veïnals dels entorns escolars en els quals s'hi estiguin desenvolupant actuacions. Com a mínim, hi participarà una persona representant de la comunitat educativa o veïnal de cadascun dels entorns escolars en els quals s'intervingui; representants de les AFAs del districte i representants dels Centres Educatius del districte. D'aquesta manera, en aquest espai es podran intercanviar visions i criteris sobre la millora dels entorns escolars, compartir relat sobre el projecte, identificar problemàtiques o necessitats dels entorns escolars i retre comptes de les actuacions desenvolupades, entre d'altres.

La constitució de la Taula tindrà lloc a l'inici del curs 2020-2021.



2. Participació en la diagnosi i en la definició de les actuacions de millora dels entorns escolars

L'elaboració o redacció de la diagnosi de l'entorn escolar en el qual s'ha d'intervenir i del pla d'acció en el qual es concreten els projectes de les millores a executar en cadascun dels entorns escolars incorporaran la participació de la ciutadania.

D'aquesta manera la ciutadania podrà participar tant en l'anàlisi de la situació de l'entorn escolar com en el plantejament, la concreció i el seguiment de les actuacions de millora que caldrà desenvolupar.

La proposta de metodologia participativa a seguir és la següent:

A. Contacte i explicació del projecte d'intervenció en els entorns escolars

Seleccionats els entorns escolars dels centres educatius prioritaris es contactarà, en primer lloc, amb la comunitat educativa per explicar el projecte d'intervenció en els entorns escolars.

En aquest primer contacte s'exposarà l'estudi de l'entorn escolar realitzats pels serveis municipals; es plantejarà el procés de treball i participació a desenvolupar i es farà una relació d'agents a implicar en el projecte.

Inicialment, a mode d'exemple, els agents a implicar i coresponsabilitzar en les accions de participació que es duguin a terme són:

- Comunitat educativa: direcció i professorat del centre, AFA, alumnat.
- Entitats socials i veïnals de l'àmbit: associacions veïnals, associacions comercials, entitats o associacions que utilitzin les instal·lacions del centre educatiu, entitats vinculades a la mobilitat, l'espai públic o la sostenibilitat del districte.
- Serveis municipals participants en la Taula d'entorns escolars del Districte de Sants-Montjuïc.

B. Diagnosi i pla d'acció de les millores a executar

Amb els agents de la comunitat educativa i veïnal/social es compatirà i s'aprofundirà en la diagnosi i l'anàlisi realitzat pels serveis municipals sobre l'entorn escolar i es concretarà un pla d'acció que incorpori les actuacions de millora que s'hagin identificar com a prioritàries per millorar l'entorn escolar.

C. Elaboració i seguiment dels projectes de millora a executar

Els agents de la comunitat educativa i veïnal/social també participaran en la definició dels projectes d'intervenció -els projectes de les actuacions de millora a executar- així com del seguiment durant la seva execució.

3. Implicació en l'ús dels nous espais als entorns escolars

La comunitat educativa del centre i veïnal/social de l'àmbit territorial proper a l'entorn escolar podrà implicar-se en l'ús dels nous espais una vegada enllestides les actuacions de millora.

A banda de la participació en la definició de les actuacions de millora i en la configuració dels nous espais assenyalats en l'apartat anterior, es promourà la implicació de les comunitats educatives i veïnals en l'ús dels espais, sempre i quan la tipologia de les actuacions a desenvolupar ho permetin.



Aquesta implicació es pot concretar en la customització dels nous espais, en el manteniment dels espais o dels seus elements (com l'enjardinament i manteniment dels escocells) o en la dinamització d'activitats en els entorns escolars millorats.

Per desenvolupar les accions de participació contemplades en aquesta Mesura de Govern es comptarà amb el suport d'un equip tècnic de dinamització amb experiència en urbanisme.

Calendari

En general es preveu executar les obres dels centres durant els mesos no lectius de l'estiu, per a minimitzar les molèsties que aquestes obres puguin causar als usuaris dels centres i als veïns en general.

Per aquest motiu es treballa en 3 fases d'execució corresponents per a cada estiu dels anys 2021, 2022 i 2023.

Actualment s'estan desenvolupant els projectes de la 1a fase, que es preveuen executar l'estiu de 2021.

Per aquesta 1a fase, i dintre del programa municipal 'Protegim les Escoles' s'estan desenvolupant els projectes dels entorns de 9 centres educatius:

- 3 centres del barri del Poble-sec: EBM Nic/escola Poble-sec i escola Jacint Verdaguer
- 4 centres en el barri de La Marina: Escola Enric Granados, escola Bàrkeno/EBM Collserola/institut Montjuïc
- 2 centres del barri d'Hostafrancs: Escola Gaiarre i Institut-escola Arts
-

La finalització de l'anàlisi tècnic global de tots els entorns escolars, permetrà dimensionar el nombre d'escoles que podran ser abordades durant els exercicis del 2022 i 2023.

Pressupost

Per donar compliment a la present Mesura de Govern, es preveu dotar aquestes actuacions amb un total de 3 milions d'euros.